

**moduł
senior**

Sudan

ciekawostki | geografia | kultura | religia

Odkrycia w Faras

Kazimierz Michałowski w Faras (fot. Wikimedia)

Kazimierz Michałowski z zespołem (fot. Wikimedia)

- 01** Faras – stanowisko w północnym Sudanie, tuż przy granicy z Egiptem. W latach 1961–1964 w ramach Kampanii Nubijskiej UNESCO na stanowisku prowadzone były wykopaliska polskiej misji archeologicznej pod kierownictwem Prof. Kazimierza Michałowskiego.
- 02** Celem kampanii było uratowanie i zadokumentowanie jak największej liczby stanowisk archeologicznych, które były zagrożone w wyniku budowy Wysokiej Tamy Asuańskiej.
- 03** Na ścianach odkrytego kościoła odsłonięto serię malowideł ściennych pochodzących z okresu pomiędzy VII a XIV stuleciem. Malowidła wykonane były farbą temperową na suchym tynku mułowym. Znaleziono również ok. 750 inskrypcji w językach greckim, staronubijskim i koptyjskim.
- 04** W wyniku prac konserwatorów zdjęto ze ścian ponad 110 malowideł, z czego 67 trafiło do Muzeum Narodowego w Warszawie, gdzie można je podziwiać w nowo odrestaurowanej Galerii Faras.

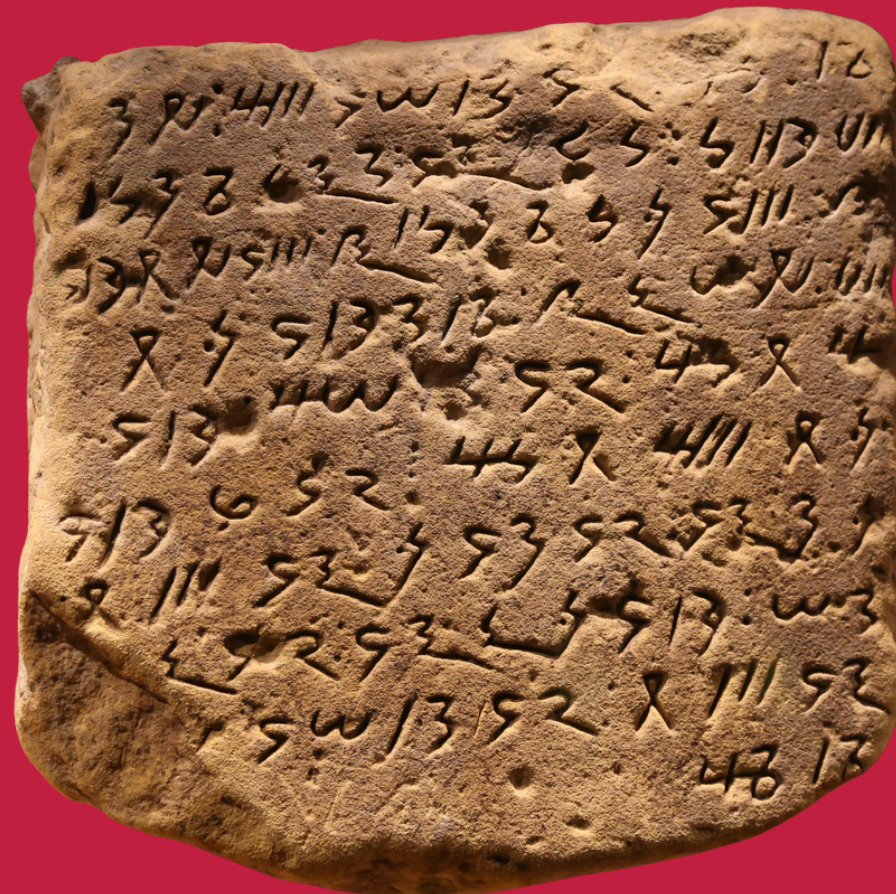
Język meroicki

01

Język meroicki to starożytny język używany w Królestwie Kusz w Nubii (obecny Sudan), od ok. III wieku p.n.e. do ok. IV wieku n.e. Znalaziono liczne inskrypcje na kamieniach, świątyniach, naczyniach i papyrusach, świadczące o szerokim zakresie jego zastosowania, od kronik królewskich po graffiti.

02

Był on zapisywany unikalnym systemem pisma, który składał się z dwóch alfabetów: hieroglificznego (stosowanego w monumentalnej sztuce i religii) oraz kursywnego (powszechniej używanego w codziennej komunikacji).

Tabliczka z inskrypcją meroicką, I w. p.n.e. Egipskie Muzeumw Berlinie (fot. Wikipedia)

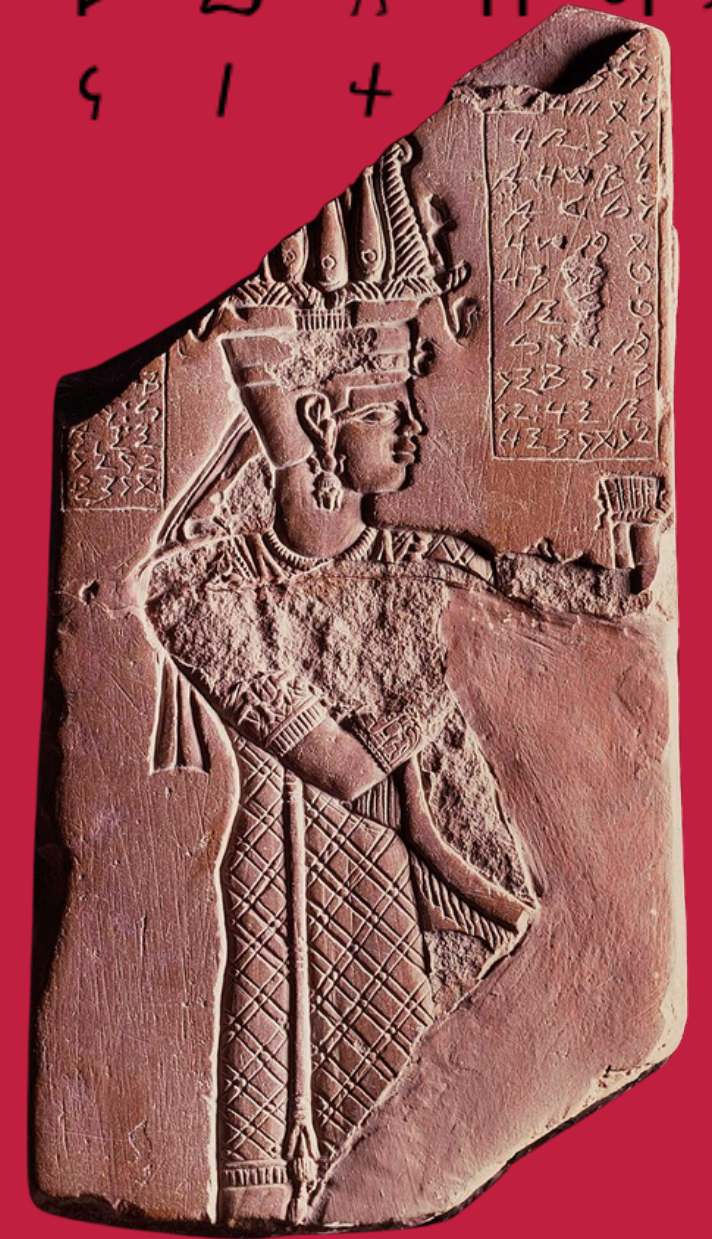
03

Brytyjski egiptolog Francis Llewellyn Griffith (1862–1934) jako pierwszy odczytał pismo meroickie. Jego prace pozwoliły zrozumieć ten starożytny system pisma, co stanowiło kluczowy moment dla poznania kultury meroickiej.

Jednakże mimo, że pismo zostało odczytane, sam język nie został jeszcze w pełni zrozumiany. Obecnie uważa się, że należał on do grupy języków kuszyckich.

04

Pismo meroickie składało się z 23 znaków, a dodatkowy znak służył do dzielenia słów. Był to system mieszany, sylabiczno-alfabetyczny, gdzie spółgłoski domyślnie zawierały głoskę "a", a spółgłoski były modyfikowane za pomocą dodatkowych samogłosek.

Królewska tabliczka wotywna z meroicką inskrypcją, I w.p.n.e., Muzeum Sztuki w Baltimore (fot. Wikipedia).

Rewolucja w Sudanie

01

Rewolucja w Sudanie, która rozpoczęła się w 2019 r., doprowadziła do obalenia długoletniego dyktatora Omara al-Baszira po miesiącach pokojowych protestów inspirowanych przez ruchy społeczne i grupy młodych. Następnie utworzono tymczasową władzę cywilno-wojskową, która sprawowała rządy od 2020 r., ale jej stabilność została zagrożona przez wewnętrzne spory, kryzys gospodarczy i konflikty o władzę między wojskiem a grupami paramilitarnymi, co ostatecznie doprowadziło do zbrojnego przewrotu w październiku 2021 r.

02

W trakcie trwania protestów rozkwitła sztuka uliczna, która stanowiła wyraz buntu i solidarności Sudańczyków. W przestrzeni publicznej pojawiały się różne formy wizualnych komentarzy do zachodzących przemian społeczno-politycznych. Sztuka rewolucyjna pojawiała się jako murale na ścianach domów czy ulicach, graffiti, obrazy, fotografie, grafiki, wiersze, piosenki, a także występy teatralne czy taneczne.

03

Jednym z symboli rewolucji stała się Alaa Salah, 22-letnia studentka architektury z Chartumu. Jej zdjęcie obiegło cały świat i stało się obrazem silnej roli kobiet w ruchu rewolucyjnym w Sudanie. Na zdjęciu Alaa Salah stoi na dachu samochodu, w białym tradycyjnym *tobe* i złotych kolczykach, intonując rewolucyjne okrzyki i kierując wzrok ku niebu. Zdjęcie, wykonane przez Lanę Haroun 8 kwietnia 2019 roku, uchwyciło kluczową rolę Salah w antyrządowych protestach i szybko uczyniło ją ikoną sudańskiej rewolucji, zyskując przydomek „*Kandaka*”, czyli nubijska królowa.

Alaa Salah (fot. Lana Haroun)

Banganarti

W Banganarti od 1998 roku IKŚiO PAN prowadzi badania archeologiczne, pod kierownictwem prof. Bogdana Żurawskiego. Na stanowisku zlokalizowano ufortyfikowaną osadę z kościołem datowaną na okres Królestwa Makurii (VI/VII–XVI wiek n.e.)

Najważniejsze odkrycia:

Sanktuarium i kościół:

- W centralnej części osady odkryto kościół stanowiący sanktuarium pielgrzymkowe, poświęcone Archaniołowi Rafałowi.

Mury obronne:

- Znaleziono mury obwodowe, które wyznaczały zasięg osady o kształcie zbliżonym do prostokąta, a także okrągłe i półokrągłe wieże.

Zabudowa mieszkalna i publiczna:

- Badania odłoniły domy mieszkalne, budynki o charakterze publicznym oraz budowle związane z obsługą pielgrzymów.

Malowidła ścienne:

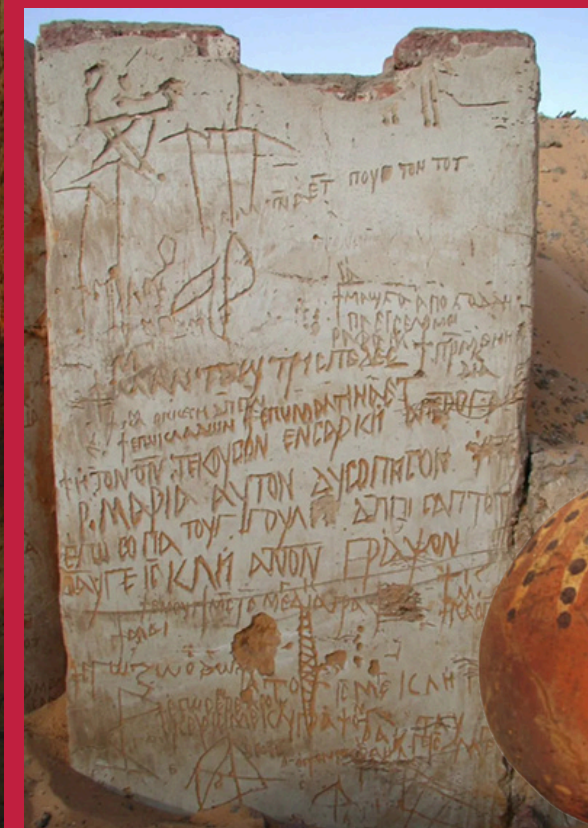
- Odnaleziono malowidła z wczesnego okresu osady, ukazujące sceny biblijne i apokryficzne, świętych (np. Kosmę i Damiana) oraz postacie świeckie (nubijskich władców i dostojników).

Zabytki ruchome:

- Do głównych znalezisk należą liczne zabytki ruchome, w tym ceramika, kamienne narzędzia, a także przedmioty szklane i metalowe, dokumentujące życie codzienne w Banganarti od końca VI do XVI wieku.

Hymny bizantyjskie:

- Wśród zabytków znaleziono również wielkopostne hymny zapisane w języku greckim.

(fot. Bogdan Żurawski, Aneta Cedro).

Czy wiesz, że...?

01.

Nubijczycy w Egipcie: W okresie dynastii XXV (od drugiej połowy VII do drugiej połowy VI wieku p.n.e.), znanej jako okres kuszycki, nubijscy faraonowie rządili Egiptem. To wyjątkowy moment w historii, kiedy Nubijczycy, którzy mieli swoją własną bogatą kulturę i tradycje, zdobyli władzę w starożytnym Egipcie. Władcy z Nubii, tacy jak Piye, Szabaka i Taharqa, nie tylko przyjęli tytuł faraonów, ale także wprowadzili do Egiptu wiele swoich tradycji i praktyk. Faraon Piye, na przykład, jest znany z zjednoczenia Egiptu i ustanowienia stolicy w Napacie, a jego rządy były czasem odbudowy i rozkwitu dla obu kultur.

02.

Znaczenie katarakty na Nilu: w starożytności Górny Egipt rozciągał się od południa delty Nilu do pierwszej katarakty, podczas gdy dalej w górę rzeki ziemia była kontrolowana przez Królestwo Kusz, które później przejęło Egipt w trakcie XXV dynastii (od drugiej połowy VII do drugiej połowy VI wieku p.n.e.). Oprócz inwazji Kusytów, przez większość historii Egiptu katarakty Nilu, szczególnie Pierwsza Katarakta, służyły przede wszystkim jako naturalna granica, zapobiegająca większości przepraw z południa, ponieważ mieszkańcy tego regionu polegali na podróżach rzecznych, aby zapuszczać się na północ i południe. Dzięki temu południowa granica Egiptu była stosunkowo dobrze chroniona przed najazdami i poza krótkimi rządami Kusytów, przez większą część historii Egiptu stanowiła naturalną granicę.

03.

Guma arabska: Sudan jest największym eksporterem gumy arabskiej na świecie, produkując 70-80% całkowitej światowej produkcji. Guma arabska to sok z drzew akacjowych i jest niezbędnym składnikiem używanym w produkcji klejów, cukierków i produktów farmaceutycznych.

04.

Badania IKŚiO PAN: Archeolodzy z IKŚiO PAN pracują w Sudanie od wielu lat, między innymi na stanowiskach Banganarti i Selib. W Selib badania te pozwoliły zidentyfikować kościół św. Menasa, z kamiennymi, dekorowanymi detalami architektonicznym datowany na dwunasty lub trzynasty wiek, oraz osadę meroicką z pierwszego wieku naszej ery.

Czy wiesz, że...?

05.

Sudan ma więcej piramid niż jakikolwiek inny kraj na Ziemi. Na terytorium Sudanu znajduje się około 223 piramid w miejscach takich jak Al Kurru, Nuri, Gebel Barkal i Meroe. Są to na ogół piramidy o wysokości od 20 do 30 metrów o stromych bokach. W przeciwieństwie do Egiptu, gdzie piramidy są znane przede wszystkim z budowli w Gizie, piramidy w Sudanie są mniejsze i mają inną architekturę.

06.

Przed uzyskaniem niepodległości przez Sudan Południowy w 2011 roku, Sudan był największym krajem Afryki pod względem powierzchni. Wcześniej stanowił ponad 8% całego kontynentu afrykańskiego. Po podziale Sudan stał się trzecim co do wielkości państwem, po Algierii i Demokratycznej Republice Konga.

07.

Wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO Morski Park Narodowy Sanganeb oraz Morski Park Narodowy Zatoki Dungonab – Wyspa Mukkawar tętnią życiem ssaków morskich, ryb, rekinów, żółwi, mant i diugoni. Park leży 25 km od wybrzeża Sudanu i otoczony jest ochronnym, złożonym systemem raf koralowych.

08.

Na lądzie Park Narodowy Dinder jest jednym z najstarszych parków narodowych w Afryce. Obejmujący 10 291 km² chronionych terenów parkowych. Można tam spotkać liczne ptaki wędrowne, bawoły, buszboki, dikdiki, gazy, żyrafy, kudu wielkie, bawolce, lwy, oribi, strusie i antylopy. Żyją tu również nosorożce czarne, gepardy, słonie, hieny, szakale i lamparty.

09.

Sudan toczył najdłuższą wojnę domową w Afryce. Druga wojna domowa w Sudanie trwała 22 lata. Rozpoczęła się w 1983 roku i trwała do 2005 roku, pociągnęła za sobą co najmniej 1,5 miliona ofiar i zmusiła do przesiedlenia ponad 4 miliony.

10.

Sudan, wraz z Burkina Faso, Czadem, Dżibuti, Erytreą, Etiopią, Mali, Mauretanią, Nigrem, Nigerią i Senegalem, jest częścią projektu Wielkiego Zielonego Muru, który ma na celu zbudowanie 8000-kilometrowego muru drzew. Będzie on rozciągał się na całej szerokości kontynentu, wzdłuż suchej sawanny Sahelu, od Oceanu Atlantyckiego do Oceanu Indyjskiego.